מנורת המאור — ישתדל אדם ללמד תורה לבנו

לעולם ישתדל אדם ללמוד את בנו תורה ולהדריכו על הדרך הנכוחה, ואל יתרשל בו מפני טורח גידול בנים, ואע"פ שהוא טורח גדול. כדגרסי' בב"ר ואל האשה אמר הרבה ארבה עצבונך והרונך וגו'. עצבונך, זה צער העבור, והרונך, זה צער העידוי, בעצב, זה צער הנפלים. תלדי, זה צער הלידה, בנים, זה צער גידול בנים. א"ר שמעון בן אלעזר, נוח לו לאדם שיגדל לגיון אחד של זיתים בגליל ואל יגדל תינוק אחד בארץ ישראל. פי' הזיתים אינן גדלין בגליל, מפני שהיא קרה, והבנים הן נוחין לגדל בארץ ישראל, מפני שפירותיה טובים, ומימיה יפין ואוירה נאה, והוא דארז"ל אוירא דארעא דישראל מחכים, ור"ל נוח לו לאדם לגדל כמה זיתים בגליל, אע"פ שהן קשין לגדל, מלגדל תינוק אחד בארץ ישראל, אע"פ שהיא נוחה לגדל בה תינוקות. וצער גדול בנים רובו הוא של אשה, וע"כ שכרה גדול כשיגדל בנה על הדרך הנכונה. כדגרסי' במ' ברכות בפרק היה קורא בתורה, ת"ר גדולה הבטחה שהבטיח הב"ה לנשים יותר מן האנשים, שנא' נשים שאננות קומנה שמענה קולי. במאן זכיין, במה דאתיין בנייהו לבי כנישתא, ובאתנויי לבי רבנן, ומאחרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן.

המלמד בן חבירו תורה שכרו גדול מאד. כדגרסי' בפרק חלק, א"ר שמעון בן לקיש, כל המלמד בן חבירו תורה כאלו עשהו, שנא' ואת הנפש אשר עשו בחרן. ומתרגמ' ית נפשתא דשעבידו לאוריתא בחרן. וגרסי' בבבא מציעא בפרק השוכר את הפועלים, אמ' רב יהודה אמ' רב, ואמרי לה א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, ואמרי לה אמ' ר' שמואל בר נחמני א"ר יוחנן, כל המלמד בן חבירו תורה זוכה ויושב בישיבה עליונה, שנא' אם תשוב ואשיבך לפני תעמוד. וכל המלמד בן עם הארץ תורה, אפי' הב"ה גוזר גזירה על העולם, מבטלה בשבילו, שנא' ואם תוציא יקר מזולל כפי תהיה. וגרסי' במ' סנהדרין בפ' כהן גדול, א"ר יהושע בן קרחה, כתי' (שמואל ב כא, ח) ואת חמשת בני מיכל, וכי מיכל ילדה, והלא מירב ילדה, אלא מירב ילדה ומיכל גדלה, לפי' נקראו על שמה, ללמדך שכל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתו' כאלו ילדו. ר' חנינא אומר מהכא, ותקראן לו השכנות שם לאמר יולד בן לנעמי, וכי נעמי יולדתו, והלא רות ילדתו, אלא רות ילדה ונעמי גדלה, ולפי' נקרא על שמה. ור' יוחנן אמ' מהכא, ואשתו היהודיה ילדה את ירד אבי גדור ואת חבר אבי שוכו ואת יקותיאל אבי זנוח, אלה בני בתיה בת פרעה. וכי בתיה ילדה, והלא יוכבד ילדה, אלא יוכבד ילדה ובתיה גדלה, לפי' נקראו על שמה. ר' אלעזר אומר מהכא, גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה. וכי יוסף ילדם, והלא יעקב ילדם, אלא יעקב ילדם ויוסף כלכלם. לפי' נקראו על שמו.

וגרסי' [במס' תעניות] בפרק סדר תעניות, ר' גזר תעניתא [ולא אתא מיטרא]. נחית קמיה אלפא, ואמרי לה ר' אלפא, אמ' משיב הרוח, אתא זיקא. [אמר] מוריד הגשם, אתא מטרא. אמ' ליה, מאי

עובדך. אמ' ליה, [דיירנא בקושטא דחיקא, פרש"י כפר קטן דחוק שיש בו עניות, דלית בה חמרא בקידושא ואבדלתא, טרחנא ואייתינא חמר לקידושא ואבדלתא ומפיקנא להו ידי חובתייהו. רב איקלע להההוא אתרא. גזר תעניתא ולא אתא מיטרא. נחת קמיה שליחא דצבורא. אמר משיב הרוח, ונשב זיקא, אמר מוריד הגשם, אתא מיטרא. אמר ליה, מאי עובדך. אמ' ליה], מיקרי דדרדקי אנא, ומקרינא לבני עניי כבני עשירי. וכל דלא אפשר ליה לא שקילנא מידי מיניה. ואית לי פרא דכוורי, וכי היכי דלא ליפשע, מחשידנא ליה בכוורי ומשדרנא ליה לגו ביתיה, [עד דאתי וקרי]. וגרסי' בספרי והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע, זה הדן דין לאמיתו וגבאי צדקה, ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד, אלו מלמדי תינוקות.

ואע"פ שחייב אדם ללמד תורה לבנו, לימוד עצמו קודם לבנו. כדגרסי' בפירקא קמא דקידושין ת"ר הוא ללמוד תורה ובנו ללמוד, הוא קודם לבנו. ר' יהודה אומר, אם בנו זריז וממולא בתלמוד יותר ממנו, ותלמודו מתקיים בידו, בנו קודמו.

ועוד גרסינן [במס' בבא בתרא] בפרק לא יחפור, אמ' רב יהודה אמ' רב, זכור אותו האיש לטוב, ויהושע בן גמלא שמו, שאלמלא הוא נשתכחה תורה מישראל. שבתחלה, מי שהיה לו אב היה מלמדו תורה, ומי שלא היה לו אב ולא היה למד תורה. התקינו שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלם. מאי דרוש, כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם. ועדיין מי שהיה לו אב היה מעלה אותו לירושלם ללמוד, ומי שלא היה לו אב לא היה עולה ולא למד. התקינו שיהו מלמדי תינוקות בכל פלך ופלך, ומכניסין אותו כבן שש עשרה שנה וכבן שבע עשרה שנה. ומי שהיה רבו כועס עליו, בועט בו ויוצא, עד שבא יהושע בן גמלא, שהיה מושיבן בכל פלך ופלך ובכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר, ומכניסין אותו כבן שש וכבן שבע.

וישתדל אדם ללמוד לבנו תורה בילדותו. כדגרסי' באבות דר' נתן ר' נהוראי אומר, הלמד תורה בילדותו למה הוא דומה, לפרה שכבשוה שהיא קטנה, שנא' אפרים עגלה מלומדה אוהבתי לדוש. והלמד תורה בזקנותו למה הוא דומה, לפרה שכבשוה כשהיא זקנה, שנא' כי כפרה סוררה סרר ישראל עתה ירעם ה' ככבש במרחב. ד"א הלמד תורה בילדותו למה הוא דומה, לאשה שלשה בחמין, והלמד בזקנותו למה הוא דומה, לאשה שלשה בצונן. שונה ושוכח למה הוא דומה, לאשה שיולדת וקוברת. ר' שמעון בן יוחאי אומר, הלמד תורה בילדותו למה הוא דומה, לרופא שהביאו לו מכה, יש לו אוזמיל לחותכה ויש לו סמנין לרפאתה, והלמד בזקנותו למה הוא דומה, לרופא שהביאו לו מכה, יש לו אוזמיל לחתכה, ואין לו סמנין לרפאתה. אלישע בן אבויה אומר, הלמד תורה בילדותו, דברי תורה נבלעין בדמו ויוצאין מפיו מפורשין, והלמד תורה בזקנותו, אין דברי תורה נבלעין בדמו ואין יוצאין מפיו מפורשין. הוא היה אומר, הלמד תורה בילדותו למה הוא דומה, לאוכל ענבים בשולות ושותה יין ישן, והלמד תורה בזקנותו למה הוא דומה, לאוכל ענבים קהות ושותה יין מגתו.